

РЕЦЕНЗИЯ

на доц. д-р Марио Маринов

Катедра Социология, ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград

член на Научно жури за дисертация на

Любка Костадинова

на тема **„ТРАФИК НА ХОРА В БЪЛГАРИЯ – МЕРКИ И ПОЛИТИКИ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ЯВЛЕНИЕТО“**

За присъждане на ОНС „Доктор“,

Професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за
културата,

Докторска програма Социология,

ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград

Научен ръководител: проф. дсн Валентина Миленкова

Любка Костадинова е родена на 24 юни 1982 г. Бакалавър по
Публична администрация от Югозападен университет "Неофит
Рилски", Правно-исторически факултет. Магистър по Публична
администрация от Магистърска програма "Национална сигурност" в
Югозападен университет "Неофит Рилски" – Благоевград. Защитила е
магистърска теза "Трафик на хора - съвременна форма на робство".

Докторант в Катедра „Социология“ във Философски факултет на
Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград от 2020 до
2024 г.

Има четири публикувани статии по темата на дисертацията, които напълно отговарят на изискванията за допускане до защита.

Трудовият опит на Любка Костадинова е свързан с Община Благоевград, Национална комисия за борба с трафика на хора при Министерски съвет, Благоевград. От 2012 г. тя е Секретар на Местна комисия за борба с трафика на хора.

Изброените данни за професионалното развитие и трудовия път на Любка Костадинова са доказателство, че тя има солидно пряко отношение и опит като експерт в борбата с трафика на хора и има много силна връзка с личната ѝ компетентност по чувствителната тема на разработената от нея докторска дисертация.

Представената докторска дисертация е разработена в общо 247 страници, които включват декларация за автентичност, списък на съкращения, увод, четири глави, заключение, използвана литература, самооценка на приноса в докторската дисертация, списък на публикациите, три приложения, шест таблици и осем фигури.

Основният текст на дисертацията се състои от увод, четири глави и заключение в размер на 211 страници.

Библиографията включва общо 296 източника, сред които 46 на български език и 250 на английски език.

Целта на дисертацията, формулирана от Костадинова, е да се разкрие състоянието и да се анализират и оценят мерките и политиките за противодействие на трафика на хора с оглед на тяхната ефективност в съответствие с международните и европейски стандарти и възможности за усъвършенстване.

В съответствие с целта на дисертационния труд са формулирани шест задачи:

1. Да се проследи историческата еволюция на робството и неговото превъплъщение в съвременното общество под формата на трафик на хора.
2. Да се разгледа теоретично понятието „трафик на хора“ през призмата на социологията и други обществени науки.
3. Да се идентифицират основните социални, икономически и културни фактори, които обуславят трафика на хора.
4. Да се проследи основната нормативна уредба в международен, европейски и национален аспект.
5. Да се проведе емпирично изследване на различни целеви групи, свързани с формите на трафик на хора в България и да се анализира получената информация.
6. Да се проучат политики за противодействие на трафика на хора и да се предложат възможности за тяхното подобряване.

Дисертацията има четири хипотези:

1. Трафикът на хора съдържа характеристики на робството.
2. Социологическият и интердисциплинарен прочит показва, че трафикът на хора не е изолирано престъпление, а устойчива социална практика.
3. Противодействието на трафика на хора се нуждае от ефективни политики както по отношение намаляване значението на факторите, правещи хората уязвими към въвличане в трафик, така също и от конкретни

мерки относно превенция, преследване на извършителите и подкрепа на жертвите.

4. Фрагментираното сътрудничество между ключовите институции за противодействие на трафика на хора е в пряка връзка с процеса на идентификация и закрила на пострадалите лица.

Мога да се ангажирам с твърдението, че и четирите хипотези са разгледани и обосновани подробно и професионално.

Методологията на дисертационния труд включва интердисциплинарен подход: социологически, културологичен, исторически, икономически, юридически. В настоящата рецензия обръщам основно внимание на социологическия подход.

В авторското емпирично социологическо изследване са използвани количествени и качествени методи за набиране на информация – непредставително количествено проучване сред 273 ученици от 12 клас от училища в Благоевград, дълбочинни интервюта с единадесет жертви на трафик на хора и единадесет експерти, работещи за противодействието му. Така, емпиричните данни се пресичат с нормативен и социо-икономически анализ, за да се изведат причинно-следствени връзки на трафика на хора.

Основната теза на дисертацията е, че трафикът на хора е престъпление, което се интензифицира в условията на глобализацията се свят, независимо от съществуването на глобални политики за противодействие. В резултат на икономически и социални фактори, трафикът на хора се е превърнал в изключително доходоносно престъпление, основаващо се на принципите на търсене и предлагане, които включват влиянието на принудителни и притегателни фактори в държавите на произход и държавите на дестинация за експлоатация на жертвите.

Разработването на успешна стратегия за прилагане на политики за противодействие, насочени към уязвимите социални групи изисква познаване и разбиране на ключовите му компоненти, тяхната обусловеност и среда на развитие.

Така формулираните задължителни елементи на дисертацията оформят нейния социологически характер, логическа свързаност между теоретичен подход и емпирични изследвания.

Първа глава „Исторически и контекстуални основи на трафика на хора“ съдържа четири подглави, които разглеждат еволюцията на институцията на робството, анализират глобалните движения за неговото премахване, разглеждат трафика на хора като съвременна форма на робство, детерминират престъплението „трафик на хора“ чрез основните му фактори и синтезират обобщенията и изводите от разгърнатия историко-концептуален преглед. Принос е разглеждането на трафика на хора като съвременна форма на робство.

Втора глава „Теоретична концептуализация на трафика на хора“ изгражда теоретичната рамка на дисертацията, като разглежда трафика на хора през социологически перспективи. Социологическият поглед превръща трафика на хора от криминален казус в проблем на неравенства, културни нагласи и властови несъответствия. Явлението се разглежда на макро, мезо и микрониво, което е свидетелство за професионално боравене със социологически теории и засилва социологическия характер на дисертацията.

На макрониво се анализират глобализацията, цифровата конвергенция и миграционните режими, които подхранват пазара на нелегален труд и експлоатация. Костадинова застъпва тезата, че ефективната превенция изисква не само наказателни мерки, а интегрирани социални, икономически

и правни политики, включително реформа на трудовото и миграционното законодателство, противодействие на корупцията и защита на уязвимите групи.

На мезоравнище се разглеждат слабостите в институционалната реакция, корупцията и регионалните престъпни мрежи, които улесняват трафикантите. Социологията очертава гъвкавите, полуформални канали – семейни, етнически и дигитални връзки, през които протича престъплението.

На микроравнище се проследяват биографичните травми, семейното насилие и етническата маргинализация като личностни ускорители на риска. Уязвимостта се формира не толкова от „незнание“, колкото от ниска социална компетентност, емоционални зависимости и онлайн манипулации. Културно-символните пластове разкриват и допълнителни неравенства - полът, възрастта и етническата принадлежност са своеобразни „маркери“ за различна видимост и стигматизация, момчетата често се „етикетират“ като потенциални жертви, докато уязвимостта на момчетата остава скрита зад стереотипи за мъжка неуязвимост. Това обяснява защо социалната реинтеграция на оцелелите изисква не само услуги, а промяна в колективните представи, които поддържат вторична виктимизация.

Трета глава „Емпирична рамка и верификации“ представя проведено авторово емпирично изследване. Изследването обединява три допълващи се метода – анкетно проучване сред ученици, дълбочинни интервюта с пострадали лица и интервюта с експерти. Анкетното проучване е реализирано сред ученици в средни училища на Благоевград. Проведено е присъствено през учебната 2024 година. Извадката обхваща 273 респонденти, подбрани целенасочено по предварително дефинирани критерии: възрастов диапазон, съответстващ на последната учебна година преди завършване и принадлежност към съответна образователна степен.

Въпросникът е стандартизиран, изследването е непредставително, а подборът е невероятностен, като в изследването са включени точно онези училища и класове, които отговарят на поставените параметри. От гледна точка на емпиричните изследвания този подход е методологически издържан и подходящ за изследване на това социално явление.

В социологически план резултатите показват, че дори сред младежка извадка в България вече се наблюдава известна тенденция към преосмисляне на идентичността и търсене на по-голяма свобода в самоопределянето. Дисертантката правилно заключава, че това следва да бъде отчетено при бъдещи изследвания в сферата на трафика на хора, като се предвиди по-широк спектър от опции за самоидентификация и се подчертае гарантирането на анонимност.

Важен момент в дисертацията е съобразяването на изследването с основните етични принципи при провеждане на социални емпирични проучвания, свързани с чувствителни теми като трафика на хора. Теренната работа е проведена при стриктно спазване на принципите за доброволност и информираност. Това безспорно е критерий за зрялост на научното изследване.

Четвърта глава „Противодействие на трафика на хора в България“ разглежда политики и мерките за противодействие на трафика на хора в България. Направен е преглед на еволюцията на международните парадигми за противодействие – започвайки от първоначалния модел „3P - prosecution, protection, prevention към по-съвременните подходи „4P - Prevention, protection, prosecution, partnership“ и „5P - Prevention, protection, prosecution, partnership, participation. Разгледана е българската нормативна и институционална рамка. Подчертава се ролята на ключови институции. Отделя се специално внимание на възможността за сертифициране на неправителствените организации, ангажирани с подпомагане на жертвите

на трафик. Формулират се стратегически препоръки за оптимизиране на политиките за противодействие на трафика на хора в България.

Настоящият дисертационен труд разглежда трафика на хора като многоаспектно социално явление, което съчетава исторически, икономически, социални, правни и културни фактори. Анализът показва, че трафикът на хора е не просто криминално деяние, а дълбоко вкоренена социална практика, устойчива във времето и способна да се адаптира към съвременните условия, включително чрез активно използване на цифровите технологии и социалните мрежи. Този анализ засилва социологическия характер на дисертацията.

Дисертационният труд подчертава и нуждата от засилено международно сътрудничество и обмен на добри практики. Българският национален механизъм за насочване на жертви на трафик следва да се адаптира и надгради, включвайки успешни модели от други европейски страни.

Личното ми мнение е, че целта и задачите на дисертационния труд са изпълнени професионално. Емпиричното изследване като методология, провеждане на терен и анализ на данните отговаря на критериите за подобен род докторски дисертации.

Критерий за зрялост на дисертацията са посочените ограничения на изследването и бъдещи насоки на работа, които са свидетелство за самокритичност и наличие на трайни и последователни интереси в тази сложна проблемна област.

За една докторска дисертация винаги могат да се направят критични бележки, но ще се въздържа от тях, защото наистина имаме пред себе си едно завършено научно изследване от висок клас. Препоръката ми към докторантката е да продължи изследването си по темата като надгражда

постигнатите резултати. В българската социология и в Югозападния университет има нужда от такива информирани научни изследвания. Също така, добре е да се установи контакт и сътрудничество с д-р Арйета Шачири Латифи, която наскоро защити докторска дисертация за социалните политики върху защитата на жертвите на трафик на хора в Косово.

Напълно подкрепям самооценката на петте приноса на дисертационния труд.

Заключение:

Постигнатите резултати в дисертационния труд, теоретичната и емпирична работа по изпълнението на дисертацията и завършеният текст ми дават основание да подкрепя Любка Костадинова за присъждане на ОНС „Доктор“ по професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата. Ще гласувам с „ДА“ за придобиване на образователната и научна степен „Доктор“ .

С уважение:

доц. д-р Марио Маринов

01 септември 2025 г.

REVIEW

by Assoc. Prof. Dr. Mario Marinov

Department of Sociology, South-West University "Neofit Rilski" – Blagoevgrad

Member of a Scientific Jury for the dissertation of

Lyubka Kostadinova

on the topic **"TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS IN BULGARIA – MEASURES
AND POLICIES TO COUNTERACT THE PHENOMENON"**

For the award of the educational and scientific degree "Doctor" (PhD),

Professional field 3.1. Sociology, Anthropology and Cultural Sciences,

Doctoral program in Sociology,

South-West University "Neofit Rilski" – Blagoevgrad

Scientific supervisor: Prof. Valentina Milenkova, DSc

Lyubka Kostadinova was born on 24 June 1982. Bachelor of Public Administration from the South-West University "Neofit Rilski", Faculty of Law and History. Master of Public Administration from the Master's Program "National Security" at the South-West University "Neofit Rilski" - Blagoevgrad. She defended her master's thesis "Human Trafficking - a Modern Form of Slavery".

PhD student at the Department of Sociology at the Faculty of Philosophy of the South-West University "Neofit Rilski" - Blagoevgrad from 2020 to 2024.

She has published four articles on the topic of the dissertation, which fully meet the requirements for admission to defence.

Lyubka Kostadinova's work experience is related to the Municipality of Blagoevgrad, National Commission for Combating Human Trafficking under the Bulgarian Council of Ministers, Blagoevgrad. Since 2012, she has been the Secretary of the Local Commission for Combating Human Trafficking.

The information provided on Lyubka Kostadinova's professional development and career are proof that she has a solid direct relationship and experience as an expert in the fight against human trafficking and has a very strong connection with her personal competence on the sensitive topic of her doctoral dissertation.

The presented doctoral dissertation is developed in a total of 247 pages, which include a declaration of authenticity, a list of abbreviations, an introduction, four chapters, a conclusion, used literature, a self-assessment of the contribution to the doctoral dissertation, a list of publications, three appendices, six tables and eight figures.

The main text of the dissertation consists of an introduction, four chapters and a conclusion, which altogether make 211 pages.

The bibliography includes a total of 296 sources, including 46 in Bulgarian and 250 in English.

The purpose of the dissertation, formulated by Kostadinova, is to reveal the state and to analyse and evaluate the measures and policies to counter human trafficking in view of their effectiveness in accordance with international and European standards and opportunities for improvement.

In accordance with the purpose of the dissertation, six objectives have been formulated:

1. To trace the historical evolution of slavery and its incarnation in modern society in the form of human trafficking.
2. To theoretically examine the concept of "human trafficking" through the prism of sociology and other social sciences.
3. To identify the main social, economic and cultural factors that determine human trafficking.
4. To trace the main regulatory framework in an international, European and national aspect.
5. To conduct an empirical study of various target groups related to the forms of human trafficking in Bulgaria and to analyse the information obtained.
6. To study policies to counter human trafficking and to propose options for their improvement.

The dissertation has four hypotheses:

1. Human trafficking contains characteristics of slavery.
2. The sociological and interdisciplinary study shows that human trafficking is not an isolated crime, but a sustainable social practice.
3. Counteracting human trafficking requires effective policies both in terms of reducing the importance of factors that make people vulnerable to being involved in trafficking, as well as specific measures regarding prevention, prosecution of perpetrators and support for victims.
4. The fragmented cooperation between key institutions for combating human trafficking is directly related to the process of identification and protection of victims.

I can commit to the statement that all four hypotheses have been examined and substantiated in detail and professionally.

The methodology of the dissertation includes an interdisciplinary approach: sociological, cultural, historical, economic, legal. In this review, I pay primary attention to the sociological approach.

The author's empirical sociological research used quantitative and qualitative methods for collecting information - a non-representative quantitative survey among 273 12th grade students from schools in Blagoevgrad, in-depth interviews with eleven victims of human trafficking and eleven experts working to counteract it. Thus, the empirical data intersect with normative and socio-economic analysis in order to derive causal relationships of human trafficking.

The main thesis of the dissertation is that human trafficking is a crime that is intensifying in the conditions of a globalizing world, regardless of the existence of global countermeasure policies. Because of economic and social factors, human trafficking has become an extremely profitable crime, based on the principles of demand and supply, which include the influence of coercive and attractive factors in the countries of origin and countries of destination for the exploitation of victims. The development of a successful strategy for the implementation of countermeasure policies aimed at vulnerable social groups requires knowledge and understanding of its key components, their conditionality and development environment.

The mandatory elements of the dissertation formulated in this way shape its sociological character, logical connection between theoretical approach and empirical research.

The first chapter "Historical and contextual foundations of human trafficking" contains four subchapters that examine the evolution of the institution of slavery, analyse global movements for its abolition, examine human trafficking as a

modern form of slavery, determine the crime of "human trafficking" through its main factors and synthesize the generalizations and conclusions from the developed historical and conceptual review. The contribution is the examination of human trafficking as a modern form of slavery.

Chapter Two, "Theoretical Conceptualization of Human Trafficking," builds the theoretical framework of the dissertation by examining human trafficking through sociological perspectives. The sociological perspective transforms human trafficking from a criminal case into a problem of inequalities, cultural attitudes, and power imbalances. The phenomenon is examined at the macro, meso, and micro levels, which is evidence of a professional handling of sociological theories and strengthens the sociological nature of the dissertation.

At the macro level, globalization, digital convergence, and migration regimes that fuel the market for illegal labour and exploitation are analysed. Kostadinova argues that effective prevention requires not only punitive measures, but also integrated social, economic, and legal policies, including labour and migration law reform, combating corruption, and protecting vulnerable groups.

At the meso level, weaknesses in institutional response, corruption, and regional criminal networks that facilitate traffickers are examined. Sociology outlines the flexible, semi-formal channels – family, ethnic, and digital connections – through which the crime flows.

At the micro level, biographical traumas, family violence and ethnic marginalization are traced as personal risk accelerators. Vulnerability is formed not so much by "ignorance" as by low social competence, emotional addictions and online manipulations. Cultural-symbolic layers also reveal additional inequalities - gender, age and ethnicity are peculiar "markers" for different visibility and stigmatization, girls are often "labelled" as potential victims, while the vulnerability of boys remains hidden behind stereotypes of male invulnerability. This explains why the social reintegration of survivors requires

not only services, but also a change in the collective perceptions that support secondary victimization.

Chapter Three “Empirical Framework and Verifications” presents the author’s empirical research. The research combines three complementary methods – a survey among students, in-depth interviews with victims and interviews with experts. The survey was conducted among students in secondary schools in Blagoevgrad. It was conducted in person during the 2024 academic year. The sample includes 273 respondents, selected purposefully according to predefined criteria: age range corresponding to the last academic year before graduation and belonging to a relevant educational level. The questionnaire is standardized, the research is non-representative, and the selection is non-probabilistic, as the study includes exactly those schools and classes that meet the set parameters. From the point of view of empirical research, this approach is methodologically sound and suitable for studying this social phenomenon.

In a sociological perspective, the results show that even among a youth sample in Bulgaria, there is already a certain tendency towards rethinking identity and seeking greater freedom in self-determination. The dissertation candidate correctly concludes that this should be taken into account in future research in the field of human trafficking, by providing a wider range of options for self-identification and emphasizing the guarantee of anonymity. An important point in the dissertation is the compliance of the research with the basic ethical principles when conducting social empirical research related to sensitive topics such as human trafficking. The fieldwork has been conducted in strict compliance with the principles of voluntariness and information. This is undoubtedly a criterion for the maturity of the scientific research.

Chapter Four "Countering Human Trafficking in Bulgaria" examines policies and measures to counter human trafficking in Bulgaria. An overview is given of the evolution of international counter-trafficking paradigms - starting from the initial

model "3P - prosecution, protection, prevention" to the more modern approaches "4P - Prevention, protection, prosecution, partnership" and "5P - Prevention, protection, prosecution, partnership, participation. The Bulgarian regulatory and institutional framework is examined. The role of key institutions is emphasized. Special attention is paid to the possibility of certification of non-governmental organizations engaged in assisting victims of trafficking. Strategic recommendations are formulated for optimizing policies to counter human trafficking in Bulgaria.

This dissertation examines human trafficking as a multifaceted social phenomenon that combines historical, economic, social, legal, and cultural factors. The analysis has shown that human trafficking is not just a criminal act, but also a deeply rooted social practice, sustainable over time and capable of adapting to modern conditions, including through the active use of digital technologies and social networks. This analysis strengthens the sociological nature of the dissertation.

The dissertation also emphasizes the need for increased international cooperation and exchange of good practices. The Bulgarian national mechanism for referral of victims of trafficking should be adapted and upgraded, including successful models from other European countries.

My personal opinion is that the purpose and objectives of the dissertation are fulfilled professionally. The empirical research as a methodology, conducting fieldwork and analysing data meets the criteria for this type of doctoral dissertation.

The criterion for the maturity of the dissertation is the stated limitations of the research and future directions for work, which are evidence of self-criticism and the presence of lasting and consistent interests in this complex problem area.

Critical remarks can always be made about a doctoral dissertation, but I will refrain from them, because we really have before us a completed scientific study of a high class. My recommendation to the doctoral student is to continue her research on the topic, building on the achieved results. There is a need for such informed scientific research in Bulgarian Sociology and at the South-West University. It is also good to establish contact and cooperation with Dr. Arjeta Shaqiri Latifi, who recently defended her doctoral dissertation on social policies on the protection of victims of human trafficking in Kosovo.

I fully support the self-assessment of the five contributions of the dissertation.

Conclusion:

The results achieved in the dissertation, the theoretical and empirical work on the implementation of the dissertation and the completed text give me reason to support Lyubka Kostadinova for the award of the educational and scientific degree "Doctor" (PhD) in the Professional field 3.1 Sociology, Anthropology and Cultural Sciences. I will vote "YES" for the acquisition of the educational and scientific degree "Doctor".

Sincerely:

Assoc. Prof. Dr. Mario Marinov

01 September 2025